

Ісаєва Оксана Степанівна,
ORCID ID: 0000-0002-832-39X

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри латинської та іноземних мов
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького*

Шайнер Ганна Ігорівна,
ORCID ID: 0000-0002-0086-5579

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет «Львівська політехніка»*

РОЛЬ ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

THE ROLE OF HUMANISTIC EDUCATION FOR FUTURE DOCTORS

Медичний гуманізм визначає захист людського життя, характеризує його цінність й забезпечує таємницю діагнозу чи рівноправну допомогу як основну соціальну функцію медицини, яка повинна виконувати завдання, керуючись науковими знаннями, фаховими компетентностями, критичним мисленням й професійною майстерністю, незважаючи на воєнні дії. Адже основу медичного гуманізму становлять загальнолюдські норми моралі й моральності, які формуються в процесі підготовки майбутнього лікаря.

Метою статті є висвітлення особливостей формування медичного гуманізму в процесі підготовки студентів-медиків.

Сьогодення диктує особливо високі культурні, етичні і моральні вимоги до лікарів, тому гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу повинна стати ключовою при підготовці фахівців охорони здоров'я, а метою цього процесу стає особистість.

Виховання майбутніх лікарів гуманістами в сучасних умовах є доволі складним процесом, оскільки змінилися цінності молодого покоління. А закріпити у їх свідомості гуманістичні погляди практично неможливо з огляду на сформовані матеріальні цінності в середовищі родини.

Гуманістична освіта розвиває асертивні, емпатійні та емоційні якості студентів-медиків. Також складова гуманістичного навчання сприяє глибшому розумінню пацієнтів та колег, що вкрай важливо для майбутнього лікаря. Мета гуманістичної освіти полягає в залученні найкращого досвіду і людських якостей до процесу навчання.

Центральну роль у гуманістичній освіті студентів-медиків займає комунікативна компетенція, яка тісно корелює з культурологічною складовою і медичним тактом. Правдивий зміст із довершеною мовною формою зосереджує увагу на етико-деонтологічних і біоетичних нормах у поводженні з пацієнтами, їх родинами та колегами. Тому формування гуманності у майбутніх лікарів передбачає наступні структурні компоненти: пізнавально-когнітивний, мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, регулятивний, емоційно-вольовий.

Ключові слова: гуманістичне виховання, медичний гуманізм, майбутні лікарі, людські якості, підготовка студентів-медиків.

Medical humanism defines the protection of human life, characterizes its values and ensures the secrecy of the diagnosis or equal care as the main social function of medicine, which must perform tasks guided by scientific knowledge, professional competences, critical thinking and professional skills, despite military actions. After all, the basis of medical humanism is universal norms of moral and morality, which are formed in the process of training future doctors.

The purpose of the article is to highlight the features of medical humanism formation in the process of training medical students.

The contemporary situation dictates particularly high cultural, ethical and moral requirements for doctors, therefore the humanistic orientation of the educational process should become the key component for healthcare professionals, and the goal of this process is to be the personality. In modern conditions educating future doctors as humanists is a rather difficult process, as the values of the younger generation have changed.

Humanistic education develops assertive, empathic and emotional qualities of medical students. Also, the component of humanistic education contributes to a deeper understanding of patients and colleagues, which is extremely important for a future doctor. The goal of humanistic education is to involve the best experience and human qualities in the learning process.

Communicative competence is considered to play the central role in the humanistic education of medical students which is closely correlated with the cultural component and medical fact. The truthful content with perfect linguistic speech focuses attention on ethical and deontological and bioethical norms in dealing with patients, their families and colleagues. Therefore, the formation of humanity in future doctors involves the following structural components as cognitive, motivational, behavioral, regulatory, emotional and cultural.

Key words: humanistic education, medical humanism, future doctors, human qualities, training medical students.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогоднішні умови соціуму зосереджують особливу увагу на особистості, і ставленні до культури, традицій і суспільства, тобто вміння поважати чи визнавати цінності, позиціонувати людяність і гідність кожної особистості. Тож сучасна медична освіта повинна не лише подавати теоретичний матеріал, але й сприяти формуванню як базових компетентностей, так і найкращих якостей у майбутніх фахівців охорони здоров'я, тобто гуманізм повинен стати невід'ємною складовою медичної освіти і характерною рисою особистості майбутнього лікаря в умовах воєнного стану.

Таким чином, медичний гуманізм визначає захист людського життя, характеризує його цінність й забезпечує таємницю діагнозу чи рівноправну допомогу як основну соціальну функцію медицини, яка повинна виконувати завдання, керуючись науковими знаннями, фаховими компетентностями, критичним мисленням й професійною майстерністю, незважаючи на воєнні дії. Адже основу медичного гуманізму становлять загальнолюдські норми моралі й моральності, які формуються в процесі підготовки майбутнього лікаря.

Актуальність передбачає цілісне дослідження ролі гуманізму в процесі підготовки студентів-медиків з позиції різноманітних наукових джерел.

Метою статті є висвітлення особливостей формування медичного гуманізму при підготовці студентів-медиків.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття «гуманізм» з позиції різноманітних наукових джерел;
- визначити особливості медичного гуманізму для майбутніх лікарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Гуманізацію і гуманітаризацію освіти розглядається у роботах Ш. Амонашвілі, Л. Беланова, Т. Буяльська, М. Берулава, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Кісіль, В. Кремень, М. Романенко; гуманізацію навчально-виховного процесу в закладах освіти окреслено наукоцями Г. Балл,

А. Сущенко, І. Родигіна; гуманізацію управлінської діяльності схарактеризовано А. Головченко; гуманізацію в освіті та умови її практичної реалізації з наукової точки зору представлено у працях М. Берулави, О. Глузмана, С. Гончаренка, М. Добрускіна, О. Заболотської, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Кузьміної, Ю. Мальованого, С. Максименка, О. Романовського, О. Пехоти, О. Савченко, В. Серикова, В. Сластьоніна, О. Сухомлинської, Є. Шиянова, В. Ягупова, І. Якиманської; гуманізацію вищої освіти як сучасну тенденцію висвітлено М. Кісіль; гуманізацію українського суспільства та сучасні проблеми вищої освіти описують Т. Князева, В. Дейнека; гуманізацію суспільного розвитку проаналізовано у філософських працях А. Гуревича, В. Лекторського, Е. Фромма; гуманізацію природничо-наукової освіти відображено М. Назаровою.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогоднішня диктує особливо високі культурні, етичні і моральні вимоги до лікарів, тому гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу повинна стати ключовою при підготовці фахівців охорони здоров'я, а метою цього процесу повинна стати особистість. Власне гуманістична освіта має сприяти всебічному розвитку лікаря як особистості, тобто знання варто поєднувати з практичними навичками і чеснотами, адже «раніше основним компонентом навчально-виховного процесу були знання, то зараз -особистісний розвиток і формування цілісної особистості» [7]. Тож виховання майбутніх лікарів гуманістами в сучасних умовах є доволі складним процесом, оскільки змінилися цінності молодого покоління. А закріпити у їх свідомості гуманістичні погляди практично неможливо з огляду на сформовані цінності і моральні якості в середовищі родини. Висновуємо твердженням дослідниці, що «гуманізація – це процес одухотворення, олюднення усіх умов життя і праці, усього змісту навчально-виховної діяльності, всіх видів і форм відносин, що складаються в освітніх закладах. Тож

процеси гуманізації значно масштабніші, значно складніші; це процеси морально-психологічної перебудови людини, внутрішньої переорієнтації системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності і цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності і причетності до минулого, сучасного і майбутнього» [3], що вкрай важливо під час війни. Адже воєнні дії агресора внесли значну переорієнтацію цінностей української молоді назагал і майбутніх лікарів зокрема.

Загальновідомо, що гуманістична освіта розвиває також асертивні, емпатійні та емоційні якості студентів-медиків. Також складова гуманістичного навчання сприяє глибшому розумінню пацієнтів та колег, що вкрай важливо для майбутнього лікаря. Тобто, мета гуманістичної освіти полягає в залученні найкращого досвіду і людських якостей до процесу навчання. Власне науковець Г. Балл [2] влучно характеризує процес гуманізації освіти як орієнтацію її цілей, змісту, форм і методів на особистість, котра навчається, гармонізацію її розвитку, підвищення ролі її власної активності у його детермінації, тобто необхідно змінювати методи викладання і кінцеві цілі дисципліни з огляду на запит суспільства щодо надання медичної допомоги.

Уважаємо, що центральну роль у гуманістичній освіті студентів-медиків займає комунікативна компетенція, яка тісно корелює з культурологічною складовою і медичним тактом. Власне вдала комунікація розглядається як безпосередній вплив і довіра пацієнта та включає в себе манеру вести бесіду, культуру мовлення, тон, жести і міміку. Адже правдивий зміст із довершеною мовною формою зосереджує увагу на етико-деонтологічних і біоетичних нормах у поводженні з пацієнтами, їх родинами та колегами. Тому, на нашу думку, формування гуманності у майбутніх лікарів передбачає наступні структурні компоненти: *пізнавально-когнітивний, мотиваційний, діяльнісно-поведінковий, регулятивний, емоційно-вольовий* [6, с. 45]. Таким чином, виховання майбутніх лікарів гуманістами, закріплення у їх свідомості гуманістичних поглядів, а через них і набуття лікарняної майстерності, мистецтва лікування, у сучасних умовах вкрай важливе [8].

Також особливої уваги заслуговує поділ якостей майбутнього фахівця дослідницею [4] на домінуючі, периферійні, негативні і професійно недопустимі:

– **домінуючими** визначають якості, відсутність кожної з яких унеможливує ефективне здійснення діяльності;

– **периферійними** називають якості, які не мають вирішального впливу на ефективність праці, проте сприяють її успішності;

– **негативними** розглядають якості, котрі призводять до зниження ефективності діяльності;

– **професійно недопустимими** розуміють такі якості, котрі ведуть до професійної непридатності.

Проте, дослідниця зосереджує увагу і на професорсько-викладацькому складі, а саме формування гуманістичної спрямованості майбутнього педагога. Лише педагог з гуманістичними якостями здатний формувати і розвивати гуманістичні якості і медичний гуманізм зокрема у своїх студентів, що повинно забезпечуватися:

– актуалізацією у студентів потреби в розвитку цієї якості, включенням їх в активну пізнавальну діяльність з метою оволодіння знаннями про сутність педагогічної гуманності, її значущість і формування на цій основі гуманних почуттів, поглядів, переконань;

– практичним засвоєнням умінь, навичок і звичок не лише культури чи етикету, але й гуманної поведінки;

– зміцненням вольових зусиль, пов'язаних з дотриманням відповідних норм поведінки, біоетики та етико-деонтологічних норм [5].

Адже середовище і, зокрема, приклад поведінки викладачів відіграє вирішальну роль у становленні майбутнього фахівця сфери охорони здоров'я. Тому дослідники характеризують сучасний гуманізм як світоглядну позицію майбутніх лікарів, що базується на переконаннях:

а) невичерпних можливостей особистісного розвитку, розгортання притаманної високорозвиненій особистості продуктивної суб'єктної активності – зокрема, в таких напрямках як цілепокладальна, вольова, ініціативна, творча, асертивна, рефлексивна, наднормативна, надситуативна активності;

б) вказаних можливостей (в індивідуальному специфічному варіанті), у принципі, можуть реалізуватися кожним індивідом (хіба доводиться брати до уваги певні обмеження у випадках глибокої мозкової патології) – за умови надання цьому індивідові, на послідовних вікових етапах, потрібної соціальної підтримки;

в) дедалі ширше здійснення такої підтримки (значною мірою – взаємопідтримки); інакше кажучи, внесення гуманістичних засад у соціальні стосунки, є, по-перше, можливим (хоч і трапляються чималі перешкоди) і, по-друге, необхідним – з огляду як на прогресивні тенденції розвитку цивілізації, так і на притаманні їй небезпеки [1, с. 5–6].

Висновок. Гуманізм в період війни трактується як світоглядна позиція, яка формується переконаннями високорозвиненої особистості з гуманістичними якостями. Сучасні науковці розглядають гуманізм як одну з базових характеристик свідомості майбутнього лікаря. А медичний гуманізм розглядається як фундаментальна характеристика формування та розвитку гуманістичних ідей сучасного суспільства. Тому поруч з принципом медичного гуманізму у науковій літературі виділяється і принцип сумлінного ставлення до пацієнта, колег, родини, до своєї праці. Якщо за допомогою

принципу медичного гуманізму детермінується мета професійної діяльності лікаря, то принцип сумлінного ставлення до праці сприяє визначенню засобів досягнення цієї мети. Тож мета гуманістичної освіти передбачає залучення досвіду і людських якостей до процесу підготовки майбутніх лікарів, щоб стати прихильниками справедливості у системі охорони здоров'я.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у формуванні естетичних цінностей при підготовці майбутніх лікарів в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрушко В. Т., Зінько В. М., Огірко О. В. Сучасні проблеми гуманізації та виховання. *6-а міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління» (4–9 листопада 2005 р.)*. Матеріали конференції Українська асоціація «Жінки в науці та освіті». Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків. 2005. С. 128–129.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) : Видання друге, доповнене. Житомир : ПП «Рута», Видавництво «Волинь». 2008. С. 50.
3. Буяльська Т. Гуманізація освіти – вичерпане гасло і (не) виконане завдання? *Освіта*. 21–28 червня. 2006. С. 4–5.
4. Добридень А. Гуманістична спрямованість та педагогічна культура сучасного вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 4. (Ч. 2). 2011. С. 151–158.
5. Кудусова А. Ш. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ...канд. пед. наук. *13.00.04 – теорія і методика професійної освіти*. Інститут педагогіки і психології професійної освіти, відділ теорії і методики педагогічної майстерності АПН України. Київ. 2005. 31 с.
6. Мацько Д.С. Рівні сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів. *Гуманізація навчально-виховного процесу: Науково-методичний збірник*. Вип. XXXIII. За заг. ред. В. І. Сипченка. Слов'янськ : Видавн. Центр СДПУ. 2006. С. 52–61.
7. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід. *Наукова монографія*. Дніпропетровськ: Промінь. 2001. 231 с.
8. Шейко В. Д., Дем'янюк Д. Г., Ляховський В. І. та ін. Виховання активної громадської позиції у студентів медичного ВУЗу. *Вісник проблем біології та медицини*. 2009. Вип. 2. С. 15–18.